

SƏNƏTŞÜNASLIQ VƏ MEMARLIQ

UOT: 73.76

1946-1960-CI İLLƏR AZƏRBAYCAN DƏZGAH RƏNGKARLIĞI

Məmmədov Faiq Şaiq oğlu

Gəncə Dövlət Universiteti

7289708@gmail.com

Xülasə: *Müharibədən sonrakı quruluş illəri ümumilikdə Azərbaycan rəngkarlıq sənəti üçün çox uğurlu illər olmuşdur. Bu dövrdə dəzgah rəngkarlığımız çox böyük inkişaf yolu keçmişdir. Bir çox görkəmli rəssamlarımızın fəaliyyətləri nəticəsində dəzgah rəngkarlığımızın şöhrəti bütün dünyaya yayılmışdır. Məqalədə məhz bu məsələlər araşdırılmışdır.*

Açar sözlər: sənət, incəsənət, janr, rəssam, portret.

Key words: art, fineart, genre, artist, portrait

Ключевые слова: профессия, искусство, жанр, художник, портрет

Müharibədən sonrakı dövr XX əsr Azərbaycan incəsənətinin növbəti yüksəliş mərhələsidir. Əgər 1920-30-cu illər Azərbaycanda peşəkar rəngkarlıq sənətinin formalaşma dövrü kimi əlamətdardırsa, 1946-1960-cı illərdə rəngkarlığın yeni sənət üföqlərinə, orijinal ifadə tərzinə, janr rəngarəngliyinə yüksəlməsi dövrüdür. Bu dövr ciddi yaradıcılıq axtarışları aparan, sənətdə öz dəsti-xətti ilə seçilən yeni rəssamlar nəslinin yetişməsi dövrüdür. M. Abdullayev, X. Mustafayev, A. Əbdülxaliq, E. Rzaquliyev, T. Salahov, A. Mehdiyev, N. Əbdürrəhmanov, V. Səmədova və s. kimi rəssamlar məhz bu dövrdə sənətdə öz sözlərini deməyə müvəffəq olmuşlar.

Bu dövr Azərbaycan incəsənətinin həm janr, həm də mövzu rəngarəngliyi mərhələsidir. Bu dövrdə xüsusilə gənc rəssamlar tərəfindən fərdi təfəkkür tərzinə meyl artmış, mövzunun və kompozisiyanın mənəvi psixoloji, dramatik xüsusiyyətlərlə zənginləşdirilməsi ənənəsi formalaşmışdı. Bu hal Azərbaycan incəsənətinin kifayət qədər zəngin bədii təcrübəyə, irsə malik olduğunu, onun növbəti inkişaf dövrü üçün püxtələşdiyini sübut edir.

Müharibə qələbə ilə başa çatdıqdan sonra bütün sahələrdə olduğu kimi Azərbaycan dəzgah rəngkarlığı sənətində də yeni, mühüm mərhələ başladı. Rəssamlarımızın müharibədən sonrakı dövrlərdə respublika, Zaqafqaziya, Ümumittifaq və səyyar sərgilərdə nümayiş etdirilən əsərləri tamaşaçılar arasında müvəffəqiyyət qazanmış və realizmin sənət xəzinəsinə daxil olmuşdur. 1946-60-cı illərdə rəngkarlarımız respublikamızda və Moskvada keçirilən sərgilərdə müvəffəqiyyətlər qazanmışlar.

Müharibədən sonrakı dövrdə Azərbaycan rəssamlığında bütün janrlar–tematik şəkil, portret, mənzərə, natürlər və s. müvəffəqiyyətlə inkişaf etmişdir. Bununla belə, ideya-bədii imkanları daha geniş olan tematik şəkil janrı sahəsində qazanılan nailiyyətlər xüsusilə diqqətəlayiqdir. Lirik, romantik, qəhrəmanlıq ruhunda yaradılmış tematik şəkillərdə müasir həyatın müxtəlif

sahələri ilə əlaqədar olan əmək və məişət mövzuları, tarixi keçmişin şanlı səhifələri əks olunmuşdur. Bir sıra rəssamlarımız öz yaradıcılıq axtarışlarını məhdudlaşdırmadan müxtəlif janrlarda müvəffəqiyyətlə çıxış edirlər. Mövzu və janr müxtəlifliyi, bədii təsvir vasitələrinin rəngarəngliyi rəssamlıq sənətimizi səciyyələndirən mühüm keyfiyyətlərdəndir.

Böyük ictimai-tərbiyəvi məzmunu, emosional təsir qüvvəsinə, ifadə gözəlliyinə, milli koloritə malik olan, müasirlik ruhu ilə aşılana əsərlər yaratmaq Azərbaycan rəssamlarını daim düşündürmüşdür. Bu sahədə görkəmli fırça ustası M. Abdullayevin yaradıcılıq nailiyyətləri xüsusilə böyükdür. M. Abdullayev Azərbaycanın zəngin və rəngarəng həyatından götürülmüş qiymətli tematik şəkillər, portret və mənzərələr yaratmışdır. Əmək cəbhəsində fədakarlıq, vətən eşqi, ana məhəbbəti, Azərbaycan qadınının səadəti, xalqlar dostluğu, Azərbaycan adamının mənəvi gözəlliyi və s. mövzuları əks etdirən bu əsərlərin leytmotivini müasirlik təşkil edir.

M. Abdullayev lirik və şairanə məişət lövhələri ustasıdır. O, sadə və anlaşıqlı süjet əsasında həyat hadisələrinin mahiyyətini dolğun və canlı insan xarakterləri vasitəsilə aşkara çıxarmaq, ümumiləşdirmək istedadına malik idi. Gəzintiyə çıxmış Şuşa qadınlarının gözəlliyini əks etdirən “Axşam” (1947) tablosu buna parlaq misaldır. Rəssam öz qəhrəmanının mənəvi keyfiyyətlərini ifadə etmək üçün xoş və ürəkaçan boyalar işlətməmişdir. Ön plandakı ağ geyimli iki qızın surəti xüsusilə cazibədarlıq. Onların xoş sifətlərində gəncliyin tərəvəti oxunur. Tablonun açıq - gümüşü və tünd yaşıl boyalarında bəxtəvər insanların həyat eşqindən doğan nikbin əhvalı - ruhiyyə üstündür.

M. Abdullayev ilhamını sadə adamların həyatından və əməyindən alır. “Axşam” tablosunun qəhrəmanları - Şuşanın bəxtəvər qadınlarıdır. Sadə adamların məişətindəki şəriyyəti qavrayan rəssam qarşımızda real məişət səhnəsini canlandırır. Əsərdə ağ libaslı, gülər üzlü qızlar - gəlinlər qoca anaları, uşaqları, körpələri ilə birlikdə axşam gəzintisində çıxmışlar. Rəssamın hələ tələbə ikən Şuşada müşahidə etdiyi bu adi səhnədə Azərbaycan qadınının mənəvi gözəlliyi tərənnüm olunur.

Müharibədən sonrakı ilk illərdə M. Abdullayevin yaratdığı digər “Qəhrəmanın qayıtması” (1948), “Bakıda dekabr tətili” (1949) kimi müvəffəqiyyətli əsərləri də Azərbaycan rəngkarlığının mühüm nailiyyətləri əldə etdiyini göstərir.

İncəsənətin həyatla əlaqəsinin getdikcə möhkəmlənməsi, yüksək bədilik, sənətkarlıq, novatorluq, ifaçılıq mədəniyyətinin kamilliyi naminə aparılan axtarışlar, yaradıcılıq kadrlarının ildən-ilə çoxalması bu dövrdə Azərbaycan təsviri sənətinin inkişafını müəyyənləşdirən mühüm amillərdəndir.

Bu illərdə Azərbaycan dəzgah rəngkarlığı portret janrında da irəliyə doğru getmişdir, 1946-50-ci illərdə Azərbaycan rəssamlarının portret əsərlərində təsvir olunan şəxsin məhz ona xas olan xüsusiyyətlərinin verilməsini görürük.

Bu vaxta qədər əsasən tarixi surətlər işləyən T. Tağıyevin çəkdiyi Q. Qarayevin portretində - bəstəkarın eynəyinin arxasından tamaşaçıya doğru dikilmiş baxışları, üzünün ümumi ifadəsi yumşaq cizgilərə malikdir. Rəssam Qarayevin oturduğu kreslonu ağ, onun geyimini qara tonda, fonu isə yaşıl qəhvəyi rəngdə verib, başı və əlləri daha həcmli və plastik tərzdə işləmişdir.

Müharibədən sonrakı dövrlərdə Azərbaycan rəngkarlığında mənzərə əsərləri müstəqil bir janr olmaq etibarını əldə etmişdir. Rəngkarlarımız öz mənzərələrində uydurma və zahiri qəşəngliyə uymadan vətənimizin gözəlliyini və əzəmətini əks etdirməyə çalışmışlar.

M. Abdullayevin yaratdığı “Mingəçevir işıqları” (1948) və “Bizim cənubda” (1949) mənzərələri bu mənada maraqlı əsərlərdir. Rəssam bu əsərlərində adamların əllərlə vətənimizin dəyişən simasını tamaşaçılar qarşısında açıb göstərir. “Mingəçevir işıqları” gənc M. Abdullayev fırçasının orijinallığını bütün aydınlığı və rəngarəngliyi ilə ifadə və təsdiq etdi. Bu əsər Azərbaycan boyakarlığının mənzərə janrlarında yeni bir söz oldu. Yeni sənaye mənzərəsində rəssam təbiət mərzələrində “İşıq lampalarını” yandırdı.

M. Abdullayevdən başqa bu illərdə T. Tağıyevinyaratdığı “Bakı” (1948) əsəri, B. Mirzəzadənin “Mədənlərdə” (1949) və S. Bəhlulzadənin “Səhər” (1947) əsərləri də orijinal əsərlərdir. Tağıyevin Bakıya həsr etdiyi bu əsərdə paytaxtın dənizdən açılan panoraması sonsuz vüsətlə canlanır. Dənizkənarı park və saysız-hesabsız imarətlər, qocaman Qız qalası açıq sərhə fonunda yüksəlir. Ön planda verilən idman qayığının yelkəni mənzərəyə xüsusi dinamika və canlılıq verir.

S. Bəhlulzadənin mənzərə sahəsindəki fəaliyyətini xüsusilə qeyd etmək lazımdır. Rəssam özünə məxsus və təkraredilməz rəng qavrayışına və fərdi üsluba malikdir. Buna görə də onun tablolarını ilk baxışdan tanımaq olur. “Səhər” əsərinə baxdıqda S. Bəhlulzadənin təbiəti qavramaq və fırçaya almaq məharətini aydın surətdə görürük. Rəssamın oyanan baharı incə boyalarlatəsvir etdiyininişahidi oluruq.

1951-53-cü illərdə Azərbaycan rəssamlarıyeni yaradıcılıq müvəffəqiyyətləri əldə etmişlər. Bu illərdə L. Feyzullayev, A. Əbdülxalıq, Q. Seyfullayev və başqa gənc rəssamlarımız Moskva və Sankt-Peterburq ali rəssamlıq məktəblərini bitirmişlər və qiymətli əsərlər yaratmağa başlamışlar.

1952-1955-ci illərdə Azərbaycan rəssamlarından M. Abdullayevin yaratdığı “Rəfiqələr” (1953), L. Feyzullayevin “Növbənin dəyişilməsi” (1953), N. Əbdülrəhmanovun “Kirpinin təzə nömrəsi” (1953) əsərləri zəhmətkeşlərin həyat və məişətini, onların böyük əmək fəaliyyətini əks etdirən qiymətli əsərlərdir.

Xalqlar dostluğu ideyasından ilham alan M. Abdullayev “Rəfiqələr” tablosunda bu dostluğu təmsil edən canlı insan xarakterləri yaratmışdır. Bu əsərin kompöziyası monumental səpgidədir. Mingəçevir stansiyasının əzəmətini göstərmək məqsədi ilə rəssam tabloda inşaat mənzərəsinə geniş yer vermişdir. Əsərin məzmununu iki rəfiqənin surəti təşkil edir. Gənc rəfiqələrin surətləri, onların sevinc dolu nəzərləri, günəşin istisindən qaralmış qolları, sadə iş paltarları tamaşaçını gərgin inşaat işlərinin şahidi edir.

Bu illərdə Moskva və Leninqrad (Sankt-Peterburq) ali rəssamlıq məktəblərini bitirən istedadlı rəssamların Azərbaycan rəssamları kollektivinə daxil olmasını da qeyd etmək lazımdır. Bu rəssamlar içərisində A. Kərimovu, N. Qasımovu, H. Məmmədovu, H. Kərimovu, V. Səmədovanı, Ə. Məmmədovu xüsusilə qeyd etmək lazımdır. Öz əsərləri ilə çıxış edən bu gənc rəssamlar Azərbaycanda realist incəsənəti irəliyə aparmağı bacaran yetişmiş gənc yaradıcı kollektivin olduğunu göstərir.

1954-55-ci illərdə yaradılan əsərlərdə yeni bir cəhət hiss olunurdu. Bu cəhət ondan ibarət idi ki, respublikamızın rəssamlarının ustalığının artması,

mövzunun tamamlanmış halda verilməsi parlaq hiss olunurdu. Bunu M. Abdullayevin “Xalqlara sülh” (1955), H. Məmmədovun “Gözləməzdim” (1955), A. Abdullayevin “Ananın yanında” (1954) tablolarından aydın görmək olur.

1955-ci ildə M. Abdullayevin fəaliyyəti yüksək qiymətləndirilmiş və ona Azərbaycan SSR əməkdar incəsənət xadimi adı verilmişdir.

Bu dövrdə yəni 1954-1955-ci illərdə bir sıra gözəl mənzərələr də yaradılmışdır. Bunların içərisində B. Mirzəzadənin “Neft daşları” (1954), Ə. Kazımovun “Taxıl yetişmişdir” (1955), T. Salahovun “Estakada” (1955), S. Bəhlulzadənin “Quba mənzərələri” seriyası (1954) və N. Əbdürrəhmanovun “Bakının mənzərəsi” (1955) əsərləri qiymətli əsərlərdir.

T. Salahovun yaratdığı “Estakada” əsəri Xəzaf neftçilərinə həsr olunmuşdur. Rəssam bu əsərini hələ tələbə ikən işləmişdir. Rəssamın yaratdığı tablolar sənaye mənzərəsinin ən gözəl və kamil nümunələri sırasına daxildir. Onun bu əsəri şairanə hissiyyatla aşılanaşdır. “Estakada” bir növ rəssamın “Əmək növbəsinə” tablosu üçün hazırlıq idi. Əsərin qəhrəmanları olan gənc fəhlələri dalgalar qoynunda, estetikadada görürük.

Artıq bu illərdə S. Bəhlulzadə özünün şairanə və lirik mənzərələri ilə şöhrət qazanmışdır. “Qudyalçayın sahilı” və “Qız Bənövşəyə gedən yol” kimi mənzərələrdə ən adi təbiət guşələri – dərələr və qayalar arasından axıb gedən dağ çayı və onun sahilləri, uzaqdan görünən başı qarlı Şahdağı; yaşıl ağacların arasıl uzanan yol, rəngarəng çəmənlı və s. təsvır olunur. “Qudyalçayın sahilı” əsərində gümüşü cayın, yol kənarındakı yaşıl ağacların və çəhrayı boz səmanın rəng münasibətləri olduqca təbii təsır bağışlayır.

1956-58-ci illərdə Azərbaycan təsviri incəsənəti bir sıra yeni müvəffəqiyyətlər əldə etmişdir. Bir çox fərdi sərgilərin təşkili, ayrı-ayrı rəssamların nəinki respublikada, hətta xaricdə də tanınmasını sübut edir. Rəssamlarımızdan M. Abdullayevin İtaliyaya, Hindistan və Macarıstana yaradıcılıq səfərləri rəngkarlığımızda yeni bir hadisə olmuşdur.

1957-ci il sərgilərində ən maraqlı əsərlər M. Abdullayevin “Sevinc”, “İsdən qayıdanlar” əsərləri, T. Salahovun “Novbəyə gedənlər”, A. Cəfərovun “Qolbaq seçilməsi”, S. Bəhlulzadənin “Dumanlı dağlar”, B. Mirzəzadənin “Çimərlik”, Ə. Məmmədovun “Kolxoz bazarı”, V. Səmədovanın “Kolxozçu qadın” əsərləri idi.

M. Abdullayevin “Sevinc” tablosunda ana məhəbbəti sonsuz, şəriyyətlə ifadə olunmuşdur. Ana iş gününü başa vürəraq körpəsini əzizləyir, onun bütün hissləri, düşüncələri körpəsinə bağlıdır. Bu tablo tamaşaçıların rəğbətini qazanmış və 1958-ci ildə Brüsseldə Umumdünya sərgisində nümayiş etdirilmişdir. Hindistan etüdləri ilə birlikdə bu əsərə görə rəssama SSRİ Rəssamlıq Akademiyasının gümüş medalı verilmişdir.

B. Mirzəzadə bu illərdə həssas rəng qavrayışına malik olan bir rəssam kimi artıq yetişmişdir. Parlaq rəngləri xoşlayan rəssam onları qarşılaşdırmaq yolu ilə bədii obrazın emosional təsirini gücləndirməyə nail olurdu. Bu keyfiyyət uşaqların yay istirahətinə həsr olunmuş “Çimərlik” tablosunda qabarıq şəkildə nəzərə çarpır. Tablonun koloriti batan günəşin narıncı boyları ilə dəniz səthinin tünd göy rənglərinin qarşılaşdırılması əsasında qurulmuşdur.

1959 - cu ildə B. Mirzəzadə eyni zamanda “İnşaat meydançasında” adlı məşhur tematik əsərini də yaratmışdır. Tablo boylarına görə cazibədardır. Qızmar günəşin parlaq şüalarından

hava sanki rəng verib, rəng alır. Qaldırıcı kranlar, yükdaşıyan maşınlar müasir texnikanın qüdrətindən xəbər verir.

1958-59-cu illərdə yaradılmış əsərlər içərisində L. Feyzillayevin “Fırtına başlanır”, H. Məmmədovun “Azadlıq”, B. Əliyevin “Növbədən əvvəl”, T. Tağıyevin “Qaynaqçı”, S. Şərifzadənin “Q. Abbasovun portreti” və s. əsərlər xüsusilə diqqəti cəlb edir. Həmin əsərlər 1959-cu illərdə Azərbaycan rəngkarlığında ləyaqətli rəssamların fəaliyyət göstərdiyini təsdiq edir. Bu əsərlərin hər biri ayrılıqda həm kompozisiya cəhətdən, həm də rənglərinə görə məzmunlu və kamil əsərlərdir.

1950-ci ilin axırları, 60-cı illərin əvvəllərində Azərbaycan rəssamlığı tarixində “üçüncü nəsil” rəngkarlarından T. Salahov, T. Nərimanbəyov, A. Cəfərov, T. Şıxəliyev, V. Nərimanbəyov və başqaları fəaliyyət göstərirlər. Onların yaradıcılıq hesabatı 60-cı illərin Azərbaycan dəzgah rəngkarlığının xarakterik cəhətlərini özündə birləşdirirdi. Bununla belə bu cəhətlər başqa milli təsviri incəsənət məktəblərindən fərqlənirdi. Bu vaxtlar bir çox bədii yaradıcılıq axtarışları tematik tablolarla özünü əks etdirirdi. Bütün respublikaların rəssamları öz əsərlərində iti və dinamik ifadə vasitələri ilə əmək adamının surətlərini yaratmağa çalışırdılar. Rəngkarların silh işinə olan marağı quvvətlənir, surətlərin poetik canlılığı, qəhrəmanın ideyalarının fəlsəfi dərinliyi ilə birləşirdi. Bir çox rəssamlar milli ənənələrə müraciət edirdilər.

T. Salahovun yaratdığı bəstəkar “Qara Qarayevin portreti” sovet rəngkarlığının “Qızıl fonduna” daxil olan əsərlərdəndir. Portretdə rəssam görkəmli sənətkarın canlı və düşüncə yaradan fərdi xarakterini məharətlə üzə çıxarmışdır. Bu portret nəinki Azərbaycan rəssamlarının, hətta bütün Sovet portret sənətinin böyük nailiyyətidir. Bəstəkarın oturuş tərz, pozası, əllərinin yəziyyəti bizə çox sadə və adi görünür. Burada sünilikdən, xarici dabdəbə və təmtəraqdan əsər-əlamət yoxdur. Lakin bu sadəlikdə düşünülmüş məntiq və daxili məna duyulur. Bu gözəl sənət əsəri 1962-ci ildə keçmiş SSRİ Rəssamlıq Akademiyasının gümüş medalına layiq görülmüşdür.

T. Salahovun tablolarında yüksək vətəndaşlıq pafosu, adamların gözəlliyə olan güclü marağı öz əksini tapmışdır. 1967-ci ildə rəssam tərəfindən yaradılmış “Abşeron qadınları” adlı əsəri ölkənin bir çox şəhərlərində və xarici ölkə sərgilərində böyük müvəffəqiyyət qazandı. Şahidə dayanıb balıqçıları və neftçiləri gözləyən qadın obrazlarında biz dərin və gəzli bir həyəcan görürük. Hərəkətlərin gərginliyi, itiliyi və kompozisiyanın mürəkkəbliyi tamaşaçıda dərin təsir buraxır.

İnsan gözəlliyinin təsviri öz gözəlliyini və əksini M. Abdullayevin əsərlərində tapmışdır. “Rəcəstan qadınları” əsərində Hind qadınları əlvan geyimlərdə necə də gözəl verilmişdir. Rəssamın “Hindistan silsiləsi” əsərləri yüksək dekorativliyi ilə fərqlənir.

1960 - cı illərdə gənc rəssam T. Nərimanbəyov da bir çox portret, mənzərə, natürrmort və başqa əsərlər yaratmışdır. Onun 1965-ci ildə işlədiyi “Mugam” tablosu öz məzmununa və rənglərinə görə tamaşaçıyı heyran edir. “Xoşbəxtlik”, “Buzovnada bayram”, “Yaylaqda”, “Qoca çinar” əsərləri də qiymətli əsərlərdir.

1960-cı illərdə T. Nərimanbəyov həm də portretçi rəssam kimi tanınmışdır. Bir - birinin ardınca sərgi salonlarında rəssam S. Bəhlulzadənin, yazıçı Anarın, şair İ. Axundovun və s. portretləri nümayiş etdirildi. Rəssamın həmçinin mənzərələri də Azərbaycan xalq incəsənətinə

məxsus xüsusiyyətləri ilə fərqlənir. Onun “Bakı”, “Nuxada bazar”, “Zaqatalaya gedən yol”, “Göyçay bağlarında” əsərləri belə boyakarlıq əsərlərindəndir.

O dövrdə qızgın yaradıcılıq fəaliyyətinə başlayan Nadir Əddürrəhmanov öz əsərlərində hədsiz sevinclə respublikanın həyatını tərənnüm edir. Onun əsərlərindəki qadın surətləri, sağıcılar, çay yığanlar nə qədər ürəyə yatımlıdır. Bu obrazlarda daxili təmizliklə, zahirə gözəllik vəhdət təşkil edir. Onlar Azərbaycanın cənub rayonlarından. Rəssamın “Çəltik tarlasında” əsəri, istər məzmununa və istərsə də boyalarına görə səmimi təsir bağışlayır. O, bu əsərlərdə səlis və axıcı cizgilərə, təmiz rənglərə müraciət etmiş, koloriti dekorativ səpgidə qurmuşdur.

1960-cı illərdə Azərbaycan rəngkarlarının yaradıcılığında kənd həyatına həsr edilmiş əsərlərə də tez-tez təsadüf edilir. Kəndlə əlaqəni möhkəmləndirmək və kənd zəhmətkeşlərinə estetik cəhətdən kömək etmək rəssamlar arasında kənd zəhmətkeşlərinə qarşı dərin maraq oyadı. Yeni kənd adamı haqqında tablolar meydana gəldi, kolxoz və sovxoz tarlası qəhrəmanlarının portret qalereyası yarandı. Kolxoz həyatına həsr olunmuş əsərlərdən respublika və Ümumittifaq sərgilərində O. Sadıqzadənin, Ə. Məmmədovun, Q. Seyfullayevin, H. Haqverdiyevin, C. Rüstəmovun, Ə. Hüseynovun və başqalarının əsərləri nümayiş etdirilirdi.

1960-cı illərdə Azərbaycan mənzərə rəssamları arasında S. Bəhlulzadənin əsərləri diqqəti daha çox cəlb edir. Onu Azərbaycan təbiətinin nəغمəkəri adlandırırlar. Həqiqətən rəssam öz əsərlərində qarlı dağların və çiçəkli bağların gözəlliyini özünəməxsus ustalıqla, təkrarolunmaz tərzdə ifadə etmişdir. S. Bəhlulzadənin əsərləri ürək çırpıntısının hərarəti ilə, dogma torpağa və zəhmətkeş insanlara sonsuz məhəbbət ilə doludur. Bu cəhətləri rəssamın “Kəpəzin göz yaşları”, “Xəzərin işıqları”, “Yerin arzusu”, “Naxçıvanda payız”, “Qoca ağaclar” və s. əsərlərindən aydın görmək olur. Bəhlulzadənin bu əsərləri Azərbaycan təbiətində baş verən dəyişiklikləri düzgün və yüksək bədii dildə əks etdirdiyinə görə, sənətdə novatorluğun ifadəsi hesab olunur. Rəssamın “Kəpəzin göz yaşları” və “Xəzərin işıqları” mənzərələrində dogma təbiətə bəslədiyi məhəbbət hissi öz əksini tapmışdır.

1960 - cı illərdə kompozisiya cəhətdən öz əsərlərinin orijinallığı ilə fərqlənən gənc boyakar R. Babayev də özünəməxsus müxtəlif formalarda mənzərələr yaratmışdır.

1963-65-ci illərdə yaradılmış əsərlərdən ən maraqlıları M. Abdullayevin “Qoca çoban”, B. Mirzəzadənin “Q. Qulamovanın portreti”, T. Tağıyevin “Afrikalı qız”, H. Haqverdiyevin “Bahar”, K. Xanlarovun “Kolxozçu qadınlar tarlada” və “Ailədə”, S. Şərifzadənin “M. Füzulinin portreti” və s. kimi tablolarıdır.

M. Abdullayevin “Qoca çoban”ı zəngin boya kontrastları və insanla təbiətin vəhdətini gözəl şərh etməsi ilə fərqlənir. Burada nurani qocanın müdrikliyi tərənnüm olunmuşdur. M. Abdullayevin bu əsərindən fərqli olaraq H. Haqverdiyevin “Bahar” tablosunda isə yaşıl taxıl zəmisində fonunda xəyalə dalmış açıq libaslı qızın surəti lirizmlə doludur. Bu illərdə yaranmış digər əsərlərə də nəzər saldıqda görürük ki, Azərbaycan rəssamlığının mövzu dairəsi geniş və rəngarəngdir. Məsələn, K. Xanlarovun “Kolxozçu qadınlar tarlada” adlı tablosunda kənd zəhmətkeşlərinin əməyinə maraq duyulur. Lakin təəssüf ki, görkəmli fırça ustası yaradıcılıq nailiyyətini lazımi qədər əyaniləşdirə bilməmişdir. Bu qüsurların obrazların dərinə

işlənmeməsində özünü göstərmişdir. Bu cəhət rəssamın bir çox digər tablolarında da özünü biruzə vermişdir.

S. Şərifzadənin əsərləri arasındakı Füzulinin obrazı xüsusi yer tutur. Başını vüqarla qaldıraraq düşünən şairin üzü ciddi verilmişdir. Bu ciddilik, təmkinlilik feodal dünyasının haqsızlığına qarşı etiraz səsinə ucaldan şairin dünyabaxışından, kədərindən doğur.

1960-cı illərdə Azərbaycan rəngkarları tərəfindən xarici ölkələrə həsr olunmuş müxtəlif mənzərə əsərləri, portretlər və tematik tablolar da yaradılmışdır. Bunlardan M. Abdullayevin “Hindistan lövhələri”ni (C. Nehru adına beynəlxalq mükafata layiq görülmüşdür), T. Tağıyevin Afrika ölkələrinə həsr edilən əsərləri seriyasını, V. Səmədovanın Bolqariyanın şəhərləri üzrə etüdlərini, N. Əbdürrəhmanovun Bolqariya və Yuqoslaviya silsiləsini, E. Rzaquliyevin Meksika və Yəmən respublikalarına həsr olunmuş əsərlərini, Əbdülxalığın İtaliya və Türkiyə şəhərlərinə həsr edilmiş əsərlərini göstərmək olar.

Azərbaycan rəngkarlarının xarici ölkə mövzularına həsr olunmuş əsərləri hər şeydən əvvəl ölkəmizlə xarici ölkələrin, o cümlədən Avropa, Asiya, Afrika və Amerika ölkələri xalqlarının dostluğu və mədəni əməkdaşlığı kimi qiymətləndirilir.

Beləliklə, 1960-cı illərdən etibarən Azərbaycan dəzgah rəngkarlığı sənəti özünün növbəti inkişaf mərhələsinə qədəm qoydu. Bu mərhələ dövrün yeniliklərini öz yaradıcılığında əks etdirən, yeni düşüncə tərzinə malik olan və ənənəvi sənət ideologiyasından əsaslı surətdə fərqlənən gənc rəssamlar nəslinin sənətə gəlişi ilə səciyyələnir.

Ədəbiyyat

1. Azərbaycan incəsənəti” uşaqlar üçün ensiklopedik məlumat kitabı, I cild, Bakı, 2010, 81 s.
2. “Azərbaycan incəsənəti” uşaqlar üçün ensiklopedik məlumat kitabı, II-III cildlər, Bakı, 2011, 144 səh.
3. Əli Verdiyev – “Dəzgah rəngkarlığı”, Bakı, 1988, 72 səh.
4. Həbibov N. – “Azərbaycan Sovet rəssamlığı”, Bakı, 1961.
5. Kərimov R. – “Azərbaycan Sovet portret boyakarlığı”, Bakı, 1964.
6. Nəcəfov M. – “Azərbaycan SSR-nin incəsənəti”, Leningrad, 1972.

СТАНКОВАЯ ЖИВОПИСЬ В 1946-1960 ГОДАХ В АЗЕРБАЙДЖАНЕ

Маммадов Фаиз Шаиз оглы

Резюме

Послевоенные восстановительные и строительные работы сыграли огромную роль в области азербайджанской живописи. В эти годы станковая живопись в Азербайджане завоевала популярность. Благодаря выдающимся азербайджанским художником станковая живопись завоевала популярность не только в Азербайджане, но и за рубежом. В статье были обсуждены именно такие вопросы.

1946-1960 AZERBAIJAN BENCH PAINTING

Mammadov Faiq Shaiq oğlu

Summary

Generally, the post-war creative years were very successful for Azerbaijani painting. During this period our bench painting has undergone a great development. As a result of the activities of many of our prominent artists, the fame of our bench painting has spread all over the world. These issues are investigated in the article.

Rəyçi: Prof. Mərdan Məmmədov

İncəsənət kafedrasının 04 aprel 2022-ci il tarixli iclasın 08 sayılı protokolu

Daxil olduğu tarix 14 aprel 2022-ci il

UOT:75.

RƏNGKARLIQDA KAMERTON (TONLAR) VƏ KOLORİT ANLAYIŞI

dos. Hüseynov Akif Əlirza oğlu

Gəncə Dövlət Universiteti

gceferova@rambler.ru

Xülasə: Rəssam bütün rəngləri naturadakından açıq və ya tutqun götür-sədə əgər o öz tonal nisbətlərinə uyğun mütənasibliyi saxlayırsa rəngkarlıqda obyekt düzgün ifadə etmək təsəvvürü saxlanılır.

İşıq gücü ilə təyin olunan tonal nisbətlərindən əlavə rəngkarlıq həm də mütənasib rəng nisbətlərini onların zənginliyinə və intensivliyinə görə fərqlini də verməlidir. Təsvirin inandırıcı olması zənginliyə və rəng çalarlarına görə nisbətdən asılıdır.

Rəng perspektiv və işıq – kölgə ilə birlikdə rəngkarlığın, rəssamlığın əsasını təşkil edir. Tabloların açıq havada (plener - deyilir), naturadan çəkilməsi rəssamlara olduqca çox rəng ifadə etmə üsulları aşkar etməyə imkan verdi. Əlbətdə, Mane, Renuar, Deqa, Mone kimi böyük rəssamlar yalnız bununla kifayətlənməyib öz dövrlərinin müxtəlif cəhətlərini ifadə etmişlər.

Rənglərin dəyişməsi həmçinin insanın görmə qabiliyyətindən, gözün xüsusiyyətlərindən asılıdır. Məsələn burasındadır ki, insan gözüdə işıqlanmadan asılı olaraq rənglərə qarşı həssazlığı müxtəlif olur.

Təbiət sonsuzdur, bu deyilənlər qayda kimi deyil, məsləhət kimi qəbul olunmalıdır.

Açar sözlər: kamerton-tonlar anlayışı, kolorit-rənglərin uyğunluğu, plener-açıq havada naturadan çəkmək.

Ключевые слова: Камертон - концепция тонов, цвет - подбор цветов, пленер-рисовать на открытом воздухе.

Key words: Tuning fork - the concept of tones, color - selection of colors, plein air - to paint outdoors.

Əşyanın ton və rənginin verilməsinin çox mühüm olduğuna xüsusi diqqət yetirilməlidir. Həcmi, forma, material və əşyaların fəzada yeri işıq və rəng çalarları vasitəsilə çatdırılır. İşıq –